

Elokuvapoetiikan manifesti

David Bordwell (2008),
Poetics of Cinema. New York–London: Routledge, 512 s.

Eläkeläisprofessoreilta on lupa odottaa suuria synteesejä. David Bordwellin pitkällä ja tuoteliaalla uralla käsi kädessä ovat kulkeneet tutkimukset elokuvahistorian mitä moninaisimmista tyylikausista ja tekijöistä sekä ärhäkkä polemiikki elokuvatutkimuksen kulloisenkin valtavirran kanssa. Uusi kirja *Poetics of Cinema* sisältää varsin vähän uutta – siksikin, että se koostuu suurelta osin aiemmin julkaistuista artikkeleista – mutta se tarjoaa tervetulleen yhteenvedon Bordwellin hämmästyttävän johdonmukaisen uran eri puolista ja toimii myös hyvänä johdatuksena hänen ajatteluunsa. Siitä, että tekijä on nimennyt sen samoin kuin itse perustamansa tutkimussuuntauksen, voitaneen päätellä, että se on luonteeltaan myös eräänlainen manifesti.

Kirja jakaantuu kolmeen osaan, joista ensimmäinen on lähtökohdiltaan teoreettisempi johdanto ja kaksi muuta sisältää empiirisiä tutkielmia kahdesta Bordwellia erityisesti askarruttaneesta elokuvataiteen aspektista, kerronnasta ja tyylistä. Tekijä ei johdannossa tarjoa ”elokuvan poetiikkaa” valmiina tutkimusohjelman, vaan lähestymistapana taiteentutkimukseen, joka voi pitää sisällään monenlaisia kysymyksenasetteluja. Elokuvapoetiikka näyttäisikin määrittävän lähinnä vastakohtana sille valtavirralle, jota Bordwell nimittää ”tulkinan koulukunnaksi”

(interpretive school), millä hän viittaa teorioiden ylivaltaan yli itse elokuvien ja empiirisen evidenssin. Tilalle hän tarjoaa rationaalista tutkimusta, joka perustuu empiirisestä aineistosta hankittuihin faktoihin.

Näistä varsin helposti sulattavista lähtökohdista Bordwell jatkaa määrittelemään omaa ”historiallista poetiikkaansa” sekä teoriassa että käytännössä. Sen lähtökohdat ovat toisaalta analyttiset (kuinka elokuvia on eri aikoina ja maissa tehty?), toisaalta historialliset (kuinka ja miksi vallalla olleet käytännöt ovat syntyneet ja muuttuneet tietoisissa historiallisissa tilanteissa?) Kirjaan kootut tapaustutkimukset havainnollistavat tekijänsä tutkimusintressien laajuutta. Kerrontaa käsittelevässä osiossa tutkitaan mm. tapaa, jolla klassinen Hollywood-jännäri *Mildred Pierce* (1945) kehittää murhamysteeriään sekä uudempia narratiivisia kokeiluja, kuten vaihtoehtoisten haara-utvien kehityspolkujen varaan rakennettuja elokuvia (esim. *Juokse Lola!*, 1998) ja muodikasta ”verkostonarratiivia”. Elokuvatyylisiin keskittyvässä osiossa puolestaan tutkitaan mm. varhaisia Cinemascope-elokuvia ja erityisen paljon Aasian kansallisia elokuvaperinteitä, kuten Japanin sotienvälisen ajan tyylikautta ja Hong Kongin action-filmejä.

Ei ole yllätys, että tutkielmat liikkuvat sillä korkealla ammattillisella tasolla, joka Bordwellin empirialle on tyypillistä: analysoidut aineistot kattavat satoja nimikkeitä (verkostonarratiiveista mukaan ovat päässet jopa Jarmo Lampelan *Joki* ja Aku Louhimiehen *Paha maa*), toisaalta yksittäisten kohtausten analyysit ovat kymmenine

filmistilleineen pedantteja aina uuvuttavuuteen asti. Tämähän Bordwellin työssä on aina ollut esimerkillistä, mutta samalla lannistavaa – selvää on, että vastaavia standardeja pystyy harva käytännössä noudattamaan. Jos vaatimus lyhyenkin artikkelin kirjoittamiseen on sadan filmikopion käsiinsä saaminen, loppuvat meiltä useimmilta resurssit jo lähtöviivoilla.

Mitä polemiikkiin tulee, Bordwellilla on totuttuun tapaan kovat piipussa. Kaikki palautuu tietysti kuusikymmenluvulle. Omaelämäkerrallisena anekdoottina, joka aloittaa kirjan elokuvatyylillä käsittelevän osion, Bordwell kertoo kuinka hän parikymppisenä maalaispoikana oli todistamassa julkista debattia, jossa yhteen ottivat newyorkilaisen elokuvakritiikin riitapukarit, *New Yorkerin* Pauline Kael ja *Village Voicen* Andrew Sarris. Illan päättyessä puolet oli valittu, ja Bordwell kävi pokkaamassa nimikirjoituksen – Sarrisilta. Vaikka Kaelillekin voi jo neljäkymmenen vuoden jälkeen suoda muutaman sovittelevan sanan, valintaa ei ole edelleenkaan syytä katua: ”Kael kirjoitti niille jotka pitivät leffoista, Sarris niille jotka rakastivat elokuvaa – välinettä itseään.” (s. 254). Ei käy epäselväksi kumman joukon käsiin elokuvataite sarrislaisten filmihullujen harmiksi 1970-luvulla päätyi. Sarrishan muistetaan yleensä auteur-kritiikin amerikkalaisena esitaistelijana, mutta Bordwellille hänen merkityksensä piilee enemmän siinä, että hän opetti arvostamaan populaarielokuvia visuaalisena taiteena – näkemys joka on vieras sosiokulttuurisiin teorioihin uppoutuneille elokuvatutkijoille: ”Popiin, campiin ja triviaan, mistä synneistä Sarris meitä

varoitti, yliopisto on lisännyt holhoavan postmodernismin ja populistisen kulttuurintutkimuksen.” (s. 262).

On hieman huvittavaankin kuinka maailman luetuin ja myydyin elokuvatutkija pitää itseään marginaali- ja vaihtoehtohahmona. Mutta kieltämättä suoraksi seuraajaksikaan harva ilmoittautuu. En usko tämän pohjimmiltaan johtuvan – kuten hän tulkitsee – humanistien epäluulosta kognitiopsykologian kaltaisia luonnontieteellisiä selitysmalleja kohtaan. Syy ei varmaan ole myöskään se, että tutkijat eivät periaatteessa olisi kiinnostuneet tyylin kaltaisista seikoista.

Ensinnäkin on sanottava, että Bordwell ei ole kovin innostava historioitsija. Elokuva-analysissä hän on eittämättä hallitseva maailmanmestari, mutta siirtyessään poetiikkansa ”historialliseen” osaan, yhteyksien ja selitysten hakemiseen, hänen mielenkiintonsa tuntuu loppuvan lyhyeen. Hänkään ei usko, että kaikki vastaukset löytyisivät itse elokuvista, mutta muuhun historialliseen aineistoon hän kajoaa harvoin. Sitä paitsi harva taiteen historioitsija luultavasti pitäisi taiteen ilmiöiden ”selittämistä” työnsä lopullisena päämääränä.

Moni tuskin allekirjoittaa loppuun asti myöskään Bordwellin käsitystä taiteesta. Vaikka hän vakuuttelee poetiikan olevan kiinnostunut elokuvasta taidemuotona, hän tuntuu monesti olevan heikoimmillaan juuri sellaisten teosten parissa, jotka ottavat suurempia tehtäviä kuin katsojan kuljettamisen läpi psykofyysisen vuoristoradan. Jälleen kerran julkaistavan vanhan artikkelin *The Art Cinema as a Mode of Film Practice* huomioita taide-elokuvan konventioista ei

voi hyvällä tahdollakaan pitää kovin vahvoina. Bordwellia on kiittäminen siitä, että hän on tuonut taiteen ja tyylin käsitteet pois elokuvatutkimuksen periferiasta, mutta usein ne tuntuvat myös melkoisesti latistuvan hänen käsittelyssään.

Bordwellin käsissä ”elokuvan historiallinen runousoppi” on siis valaisevaa mitä tulee elokuvaan. Historian ja runouden suhteen voi esittää epäilyjä.

Lauri Piispa